מדינת ישראל

13/4

גב' [illegible]

בברכה

מאת

לשכת ראש הממשלה

[illegible]

[illegible]

ב- 29/3.

[illegible]

[illegible]

דברים לזכרו של לוי אשכול ז"ל

27.3.1969

בתום השלושים למותו של לוי אשכול ז"ל, עדיין קשה לנסות להעריך את חייו ופעלו, אלא מנקודת מוצא סובייקטיבית. כל אחד מאתנו עוד שקוע בזכרונותיו האישיים על המגעים אתו, העבודה בטחיצתו ותחת הדרכתו. יעבור עוד זמן רב לפני שניתן יהיה להתרחק למקום אשר ממנו אפשר להסתכל מפרספקטיבה אובייקטיבית במסכת חייו.

אני משוכנע שכאשר נגיע לאפשרות זאת, ההרגשה שהיתה לכולנו ביום מותו על גודל אבדתנו עוד תלך ותעמיק.

בתולדות התחדשותה של מדינת ישראל פעלו ופועלים שלושה מניעים ותהליכים עיקריים - הזכות, הצורך והמעשה. זכותו של העם היהודי לחיות את חייו לפי אופיו המיוחד בתנאי חופש היתה קשורה, מראשית קיומנו כעם, בזכות למולדתנו בארץ ישראל.

הצורך של העם היהודי - מה שהרצל כינה ה Judennot - הסבל שסבלנו הן מבחינה פיזית והן מבחינה רוחנית - זה היה המניע ההיסטורי למאמצי העם להפוך את הזכות הזאת למעשה קיים.

אך לא היינו מגיעים להתהוותה של מדינת ישראל ולהתבססותה לולא הצלחנו להפוך את הצורך החיוני שלנו למנוף, לפעולה מעשית יום יומית בכל שטחי העשייה החברתית, המשקית והרוחנית.

שלושת הגורמים הללו הוו את המסגרת ואת התוכן של חייו של לוי אשכול.

זכותו האבסולוטית של העם היהודי לעצמאות במולדתו, על בסיס שווה לכל האומות - זה היה הדחף המרכזי. צורך זה של העם היהודי, את זה ידע לוי אשכול לפי שעלה לישראל, ואת זה הרגיש במשך כל שנות חייו. עוד לפני מלחמת העולם השניה הוא פעל בשם הצורך הזה בשליחותו אל היהודים בגרמניה הנאצית. מכח הצורך הזה פעל כפי שפעל להכין בית עבור העליה מאירופה ומארצות האסלאם.

השאיפה לעצמאות ישראל ולנתינת התשובה הנצחת והנצחית לצורך ישראל - כל זה הפך אצלו למנוף, למעשה יום-יום בקנה מידה אדיר.

הרשו-נא לי להתעכב רגעים אחדים על ענין זה של המעשה.

מושכל ראשון הוא שכל בוחנו היום הוא מצבור של כל המעשים שנעשו במסגרת על עבודה אפורה יום-יומית במשך דורות. אך אנו נוטים לשכוח שמעשים אלה לא היו נעשים ומתגשמים לולא העובדה שבראשית דבר היו העושים במלאכה מודעים שבכל מעשה קטן ומפעל צנוע שלהם הם גואלים את העם היהודי כולו, ושהאחריות למעשה היא אחריות אישית שלהם אין לה תחליף.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

הדבר המיחד את פעלו של לוי אשכול בשטח זה הוא ההיקף הכולל של שטחי העשיה, והגישה של הזדהות אישית על כל מעשה ועם כל מפעל בכל שטח.

זמן רב לפני הכרזת עצמאות ישראל היה היקף העשיה שלו ממלכתי וכולל. קיימת נטיה לזהות אותו עם המפעל החקלאי וההתישבותי. נטיה זו היא טבעית לגמרי מבחינת סך הכל ההישג שלו בשטח זה. אך ראיה זאת של הדברים איננה מדויקת. אשכול שם את הדגש על ההתישבות מפני שזה היה הענין הקשה, ומפני שזה היה חיוני. אך הוא הלך לכל ענין קשה ולכל ענין חיוני. כך בחייו האישיים הלך מדגניה ב׳ כאשר היה נחוץ לגדוד העברי. לאחר מכן, כאשר היה הדבר חיוני הלך לשליחויות עליה והצלה. יש רציפות בין הפעולה שלו בקנה המידה הקטן יותר של התקופה הטרום-מדינתית לבין פעולתו בהיקף ההולך ומתרחב של התקופה הממלכתית בכל תפקידי האחריות שהוטלו עליו.

הוא בנה בהתישבות, הוא בנה בתחום הבטחון, הוא יצר כלים לעליה ולקליטה, להעוש הארץ ולאיכלוסה.

חשוב לציין שהיתה אצלו רציפות בענין מרכזי נוסף. התקופה הטרום- מדינתית של התפתחותנו הצטיינה בהתנדבות. הכל נעשה אז על טהרת ההתנדבות. עצם יצירתה מחדש של החברה היהודית בארץ ישראל היה מעשה מופלא של התנדבות. לא עמדו לרשותנו כלים ממלכתיים, אך חיינו כאילו הכלים שיצרנו מרצוננו מופעלים מכוחו של חוק. ניתן לומר שהגענו לעצמאות של מדינת ישראל מפני שהיישוב היהודי בארץ ישראל בתקופה המנדטורית ועוד לפניה, ניהל את עניניו כאילו הוא כבר עצמאי, והוא עשה זאת על בסיס התנדבותי טהור.

לוי אשכול העריך את משמעות הממלכתיות הישראלית, אך בכל דרכו בהנהגת האומה, בתקופה מאז 1948, עמד על הצורך החיוני להמשך רוח ההתנדבות.

חשוב לציין גם תופעה נוספת של רציפות במהלך חייו. הוא ראה את כל עבודתנו בארץ ישראל במסגרת הצורך היהודי העליון לחדש את הממלכה היהודית העצמאית. הוא קבע שהדבר מחייב שנצליח לרכז מסביב למגמה הזאת את הכח והיוזמה של העם היהודי כולו. כך היה לפני קום המדינה וכך פעל לאחר מכן. אין זה מקרה שהמעשה האחרון של פעולתו הארוכה והעשירה היה הכנס של מנהיגים יהודיים מכל העולם, שהתכנס בירושלים על פי יוזמתו והזמנתו שבועות אחדים לפני מותו. אין זה מקרה שלכנס הזה קדמה הועידה הכלכלית רבת התוצאות שכונסה בירושלים לפני כשנה, על פי הזמנתו. דאגתו העמוקה לדרבון העליה מארצות הרווחה וליצירת כלים להרחבת החינוך היהודי בתפוצות, הם חלק של התמונה הזאת. ולכן אין זה מקרה שהעם היהודי כולו התאבל יחד אתנו כאן על מותו.

מדיניות החוץ איננה פונקציה של ניסוחים ומלים. הנציג הישראלי בחוץ לארץ מייצג מציאות מסוימת. אין זה נכון שהמציאות בעולם משתקפת בשאלה הצינית של סטלין - "כמה דיביזיות יש לאפיפיור?" שיקולי מוסר וצדק יש להם משקל, לפעמים יותר ולפעמים פחות, ואסור להתעלם מכך. הנציג היהודי יכול וחייב לדבר בשם הזכות המוסרית של העם היהודי לעצמאות ולחופש, ועל הצורך היהודי שעדיין קיים. אך בסופו של דבר קובעת המציאות. זמן רב לפני שהוטלה עליו האחריות המרכזית לניהול עניני המדינה והעם, עסק לוי אשכול במדיניות, בכל אותה שרשרת ארוכה ואפיצה של מעשים שיצרו במדינתנו את כח העמידה המשקי, החברתי והבטחוני.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

בדאגתו המתמדת לחיזוק החזית היהודית הכוללת מסביב לישראל, הוא התכוון שיתווסף לכח הממשי שנוצר בישראל גם מכח הנוסף הזה במלוא משמעותו.

את דרכו במדיניות ניתן, חושבני, לסכם בשילוב של שלושה יעדים: ראשית, לחפש ולנצל כל אפשרות של שלום אמת במזרח התיכון. שנית, להבטיח בכל אמצעי שיעמד לרשותנו בכל עת כח הרתעה מספיק כדי למנוע מלחמה נגדנו, כך שאם בכל זאת נותקף, נוכל להגן על עצמנו בכוחנו אנו. שלישית, לחפש ולנצל כל אפשרות של חיזוק החברה והמשק הישראלים, וזאת מתוך הבנה ברורה שאפשר לקיים כח הגנתי אך ורק בתנאים של חברה מתפתחת, אוכלוסיה גדלה למשק מתקדם ומדע מתרחב.

ליעד הראשון טרם הגענו. אך משוכנעני שאין ספק בעולם בנכונותנו לשלום. זכורני שעוד ב-1964 בהודעה המשותפת שסכמה את בקורו של ראש הממשלה בושינגטון נאמר, שממשלת ארצות הברית מכירה ברצונה של ישראל בשלום. ולמרות כל מה שעבר עלינו מאז, חיזק אשכול בליבנו, כאן בארץ, את הרעיון המרכזי שהיעד הוא שלום. הוא חיזק בעולם את דמותה של מדינת ישראל כמדינה אוהבת שלום ורודפת שלום. רושם זה עשו בשיחותיו המדיניות עם קברניטי העולם הסגנון המיוחד שלו, כל הופעתו האנושית וכל הכנות שלו.

כאשר יכתבו תולדות התקופה האחרונה והסוערת של כהונתו כראש הממשלה, אין לי ספק שהערכת ההיסטוריה תהיה שהופעתו זאת ודמות זאת של מדינה ישראל השפיעו השפעה מרכזית על מעמדנו בעולם בשנה הגורלית של 1967.

אך לא היה כמוהו בהערכת המציאות כמות שהיא. תרומותיו הסגוליות לכינון כח ההגנה הישראלי התחילו זמן רב לפני קום המדינה. תפקידו הממלכתי הראשון עם קום המדינה היה כמנהל משרד הבטחון. וזאת בתקופת מלחמת השחרור, בתקופת יצירת צה"ל, בתקופה המכרעת לעצם קיום המדינה. בתקופה הארוכה של עבודתו כשר האוצר הוא לא רק ליווה את ענין הבטחון. הוא היה אחראי ליצירת התנאים למימון הבטחון, הוא היה אחראי ליצירת התנאים המשקיים והפיננסיים הכוללים של המדינה שיאפשרו את הגידול הכמותי והאיכותי של כוחות הבטחון. אלה שראו אותו באותן השנים, בחזית החיצונית של המאבק על המשאבים הכלכליים, יודעים להעיד שהמלאכה היתה קשה ואפורה. אלה שעבדו במחיצתו בחזית הפנימית של הרחבת המשק הישראלי, יודעים שגם כאן מדובר היה במלאכה מסובכת ואפורה. כל אלה שפעלו על פי הוראותיו בשטחים אלה יודעים להעיד שהוא דרבן אותם והעסיק אותם בכל פרט ופרט, בכל ענין קטן וגדול. הוא השיג תוצאות גדולות מפני שלא הזניח את הקטנות, ומפני שבכל ענין היה מודרך ונדחף ע"י החזון.

ובתקופת כהונתו כראש הממשלה ושר הבטחון המשיך את פעלו בחיזוק כח ההגנה של המדינה. כשם שידע כחקלאי שאם רוצים יבול חייבים לזרוע בעוד מועד, כך שבשטח הבטחון חזה את הצרכים מראש והתאמץ להכין את הדרוש בעוד מועד. ובשטח זה יש לציין את שני שטחי העשיה - חזית הרכש וחזית הייצור העצמי. בחזית הרכש הגיע בתקופת כהונתו להישגים גדולים. הוא גוון את מקורות הרכש. הוא פתח מקורות אספקה שמקודם היו סתומים. הוא פעל על פי ההנחה שאם קיים צורך שיש לספקו, יש לחפש בכל מקום אפשרי את התשובה הדרושה. הוא חיפש ומצא. בשטח הייצור העצמי הצטיינה תקופת כהונתו בהתקדמות חשובה שהקטינה את תלותנו (בזרים) בשטחים חיוניים ביותר. התקדמנו מרחק רב לקראת עצמאות בענין זה.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

גם ביעד השלישי התבטאה גישתו באותה תופעה של ראית הנולד. כדוגמא מובהקת לכך ניתן להזכיר השיחות שניהל בושינגטון בענין התפלת המים. ניתן לסכם את גישתו בכך: הוא חי ופעל עפ"י חזון, אך השאלה ששאל את עצמו ואחרים מדי יום היתה, מה יש לעשות היום כדי להגשים את החזון הזה בעתיד?

זכורני שבשיחות עם גורמי חוץ בנושאים מדיניים, בטחוניים וכלכליים היה נוהג להציג את המדיניות הישראלית בלשון פשוטה. מטרתנו, כך אמר, היא "נעשה בעצמנו" - Do it yourself הוא דרש עזרה כדי שנוכל בכוחות עצמנו להגן על קיומנו, כדי שנוכל בעמלנו אנו לבנות את מדינתנו וחברתנו.

כאשר הופיע לוי אשכול ז"ל בחוץ לארץ, יצג את החזון ואת הדחף הפראגי שהולידו את המהפכה היהודית הנקראת ציונות, ואת ההגשמה הנקראת מדינת ישראל. הוא יצג אותם באופן טבעי מפני שחי את שניהם. וכדאי להזכיר את הדבר. נהוג אצלנו, ובצדק, לעסוק בבקורת עצמית על מחדלים שלנו בשטח ההסברה, בשטח הצגת מדינת ישראל לעצמנו ובחוץ לארץ. לי נראה שאחת התקלות בשטח זה היא שנהוג בעולם להתיחס למדינת ישראל כאל יצור של עשרים ואחת שנה, וראיה כזאת מסלפת את המציאות. העם היהודי לא נולד ב-1948. הוא הגיע ל-1948 מפני שזאת היתה זכותו ההיסטורית. הוא הגיע ל-1948 מפני שזה היה צורך חיוני בשבילו, אשר בלעדיו לא יכול היה לחיות. הוא הגיע ל-1948 מפני שהרבה דורות לפני כן היו יהודים שהחליטו שיש להגיע לכך ופעלו לשם מטרה זו. במקוה ישראל לפני 100 שנה, בפתח תקוה לפני 90 שנה ובדגניה לפני 60 שנה.

גדולתו של לוי אשכול כמנהיג יהודי וישראלי היתה בכך, שבחייו הוא עשה את המעבר המשחרר מתלות יהודיה לעצמאות יהודית. גדולתו היתה בכך שהוא פעל, חינך והנהיג על פי העקרון שסוללים את הדרך לחזון הגאולה על ידי עבודה יום-יומית, על ידי התמסרות מתמדת ועל ידי הליכה יחד.

יהא זכרו ברוך.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]